

DANUTA URBANIAK-ZAJĄC, EWA KOS, *Badania jakościowe w pedagogice. Wywiad narracyjny i obiektywna hermeneutyka*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2013, ss. 304

Współcześnie, również w Polsce, badania jakościowe zyskują na popularności zarówno wśród profesjonalnych badaczy, jak i studentów. Nie jest jedyną przyczyną tego stanu rzeczy konflikt wielu empiryków z królową nauk – matematyką. Jest nią z pewnością inne spojrzenie na konstrukcję społecznego świata, jego zróżnicowanie oraz dostępność naukowemu poznaniu. Autorski zespół w osobach doświadczonej badaczki profesor Danuty Urbaniak-Zajęc oraz młodej adeptki empirycznych badań magister Ewy Kos przygotował podręcznik odnośnie badań jakościowych w pedagogice. Książka zapowiada w podtytule, że osiã rozważeń sã: wywiad narracyjny oraz obiektywna hermeneutyka. Trzeba przyznać, że zarówno wybór zagadnień, jak i układ książki sã bardzo trafne. W naukach społecznych i – wężiej – w pedagogice nie trzeba przekonywać ani badaczy-empiryków, ani dydaktyków metodologii badań, że kaŹda próba wskazania adekwatnej drogi postępowania stanowi waŹny głos w dyskusji na temat miejsca i roli empirii w ramach dyscypliny naukowej oraz dla praktycznego oddziaływania. A ta próba jest ze wszech miar udana.

Od Wprowadzenia aŹ do Uwag koñcowych podręcznik, prócz praktycznych wskazówek, stanowi źródło trafnych i niezwykle waŹnych spostrzeżeń. Fundamentalne stwierdzenie z początkowych stron (s. 8-9) książki lokujące metodologię pedagogiki w obrębie metodologii nauk społecznych, w tym w szczególności socjologii oraz psychologii, wsparte zdecydowaną tezą o braku odrębnej, pedagogicznej metodologii, jest najlepszym wyrazem samodzielności i odwagi autorek (piszę autorek, zakładając, iż dzielają to stanowisko, mimo iż formalnie autorem tej części jest Danuta Urbaniak-Zajęc). Oczywiście, wspiera je stanowisko Aleksandra Kamińskiego oraz – współcześnie – Stanisława Palki, niemniej tak wyraźne opowiedzenie się za wykorzystaniem wypracowanych przez inne dyscypliny metod, procedur i technik badawczych przyjmuję z podwójnym niejako entuzjazmem. Po pierwsze, jestem tego samego zdania i – co waŹniejsze – można by wskazać szereg dowodów na rzecz tej tezy. Przy czym, ani to nie osłabia rangi pedagogiki w jej funkcji badawczej, ani nie redukuje jej do roli dyscypliny jedynie przystosowującej to, co dane, bowiem

intuicja oraz inwencja badacza pozostają wciąż właściwym czynnikiem w badaniach empirycznych. Po drugie, jako socjolog i pedagog uczestniczący w licznych projektach badawczych na gruncie obu dyscyplin chce stwierdzić, iż w praktyce nie ma nawet sensu oddzielać tego co pedagogiczne, od tego co socjologiczne. Dostępny arsenał empirycznych metod i technik jest wspólny, nie trzeba nawet „cieniować” ich zastosowań w zależności od dyscypliny.

Zrazu wyrażone przekonanie znajduje swoje odzwierciedlenie w formułowanych na dalszych stronach książki тезach oraz w doborze literatury przedmiotu. Jest ona bogata, bardzo dobrze wykorzystana i rozległa, obejmująca kilka dyscyplin naukowych, takich jak: pedagogika, socjologia, psychologia, antropologia kulturowa, a nawet antropologia organizacji. To ważne, gdyż stanowi wskaźnik autorskich poszukiwań i obiektywizuje stanowisko autorki. Wreszcie, mocną stroną prezentowanego ujęcia jest wykorzystanie klasycznej na gruncie nauk społecznych myśli. Wspomnę tu choćby o Maksie Weberze, Theodorze Adorno, Florianie Znanieckim, czy Helenie Radlińskiej.

Autorki podzieliły książkę na pięć rozdziałów. Każdy ma wydzieloną logicznie treść, nawiązującą do tytułu książki oraz do pozostałych części. Trzy rozdziały napisała Danuta Urbaniak-Zajac, dwa – Ewa Kos. Noszą one następujące tytuły: „Jakościowa orientacja w badaniach pedagogicznych”, „Wywiad narracyjny jako metoda badań empirycznych”, „Przykład interpretacji narracji z wykorzystaniem metody F. Schützego”, „Obiektywna hermeneutyka jako metodologia i metoda badań empirycznych” oraz „Obraz zawodu pedagoga kształtujący się u studentów kierunku pedagogika – przykład zastosowania obiektywnej hermeneutyki”. Łączą one opis i analizę technik badawczych z ich zastosowaniem. Moją wątpliwość, a nawet zdecydowany sprzeciw, budzi nazywanie techniki wywiadu narracyjnego metodą. Wprawdzie Ewa Kos, autorka tej części książki, ma jako taką świadomość zakresu obu kategorii, to jednak zdawkowe uzasadnienie takiego wyboru, wyrażone w dwóch zdaniach kończących pierwszy akapit II rozdziału (s. 91) nie może być satysfakcjonujące. Jest także, moim zdaniem, zupełnie niepotrzebnym odstępstwem od podziału metoda – procedura – technika. Nieco inaczej jest z tzw. obiektywną hermeneutyką Ulricha Oevermanna, bowiem tu dyskusja na temat jej relacji do metod badawczych w naukach społecznych musiałaby być znacznie bardziej pogłębiona. Zakładałaby ustalenie relacji wzajemnych między *die Objektive Hermeneutik* a Wilhelma Diltheya *verstehen* i – na przykład – Floriana Znanieckiego *współczynnikami humanistycznym*. Ponadto, wymagałoby to wyraźnego zdefiniowania pojęcia paradygmatu w naukach społecznych, teorii, wreszcie metody. Jak rozumiem, autorki uznały, iż dobrze „sformatowany” podręcznik do badań empirycznych nie musi zawierać tak pogłębionego i specjalistycznego wykładu.

Formułując ogólną opinię o książce, chciałbym podkreślić jej walor dydaktyczny. Treści są przedstawione w sposób przemyślany i konsekwentny. Graficznie wydobyto także te momenty, które wymagają szczególnego podkreślenia (m.in. bloki

rozszerzające, załącznik). Świadczy to dobrze o autorskim zespole, jak i o wydawnictwie, które zrobiło wszystko, by książka była dla użytkownika przyjazna. Autorki za wybór wydawnictwa należy zatem pochwalić, a Wydawnictwo Naukowe PWN potwierdza swoją najwyższą jakość oraz miejsce lidera w strukturze wydawnictw na polskim rynku książki naukowej, wydawnictwa godnego zaufania, „wydawnictwa pierwszego wyboru” dla czytelnika poszukującego rzetelnej i dobrze opracowanej wiedzy.

Badania jakościowe w pedagogice to książka ciekawie prezentująca miejsce i rolę badań jakościowych w naukach społecznych. Rzetelnie prezentuje założenia, zasady postępowania badawczego, sposoby interpretacji danych oraz praktyczne zastosowania badań empirycznych. Książka, mimo iż ulokowana w ramach serii wydawniczej „Wykłady z pedagogiki”, zdecydowanie wykracza poza tradycyjne rozumienie podręcznika. Wykracza także poza pedagogikę jako dyscyplinę nauki, sytuując się w obrębie szeroko rozumianych nauk społecznych. Jest to jedna z najmocniejszych jej stron. Podobnie jak jasny i zrozumiały język oraz szereg praktycznych odniesień. Może więc stanowić nie tylko dydaktyczną pomoc dla wykładowców na kierunkach pedagogicznych, socjologów, psychologów, antropologów kultury, lecz także wartościowe źródło wiedzy i refleksji na temat metodologii nauk społecznych jako całości.